

Wyrok z dnia 24 marca 2009 r.

I UK 269/08

Brak wniosku nauczyciela o rozwiązanie stosunku pracy i podjęcie przez niego zatrudnienia po rozwiązaniu tego stosunku pracy na podstawie art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) nie stanowią przeszkody do nabycia prawa do emerytury na mocy art. 88 ust. 1 i 1a tej Karty.

Przewodniczący SSN Katarzyna Gonera, Sędziowie SN: Józef Iwulski (sprawozdawca), Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 24 marca 2009 r. sprawy z odwołania Aliny S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 1 lipca 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 9 stycznia 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział Wojewódzki w B. odmówił Alinie S. prawa do emerytury nauczycielskiej z uwagi na brak wymaganego stażu ubezpieczeniowego. Organ rentowy za udowodniony przez wnioskodawczynię staż uznał okres 28 lat, 9 miesięcy i 19 dni. Wyrokiem z dnia 4 kwietnia 2008 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łomży zmienił tę decyzję i przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury od dnia 1 października 2007 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wnioskodawczyni po ukończeniu szesnastego roku życia mieszkała razem z rodzicami prowadzącymi gospodarstwo rolne o powierzchni około 8 hektarów w miejscowości G. (gmina T.). Jej starsi bracia oraz siostra pracowali poza gospodarstwem. Wnioskodawczyni uczyła się wówczas w Technikum Przemysłu Spożywczego w B., do której dojeżdżała codziennie samocho-

dem. Do szkoły wyjeżdżała około godziny 6⁰⁰, a wracała w godzinach popołudniowych (15⁰⁰-17⁰⁰). W okresie od 24 lutego 1975 r. do 23 lipca 1977 r. wnioskodawczyni pomagała w gospodarstwie rolnym rodziców i jednocześnie uczyła się. Przed i po zajęciach szkolnych zajmowała się oporządzaniem zwierząt, jak również wykonywała prace polowe (w czasie żniw, wykopków, sianokosów).

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał, że okres pracy wnioskodawczyni w gospodarstwie rolnym jej rodziców od 24 lutego 1975 r. do 23 lipca 1977 r. należy doliczyć do jej ubezpieczeniowego stażu pracy, skoro z materiału dowodowego sprawy wynika, iż pracowała stale przy obrządku inwentarza oraz przy innych pracach w wymiarze co najmniej czterech godzin każdego dnia. Zdaniem Sądu Okręgowego, nie była to praca dorywcza w okresach nasilonych prac sezonowych, lecz wnioskodawczyni świadczyła ją w celu zaspokojenia potrzeb własnych i rodziny, zwłaszcza że ze względu na sytuację rodzinną (rodzeństwo wnioskodawczyni nie mieszkało w gospodarstwie) pomoc rodzicom mogła świadczyć tylko ona. Z tego względu Sąd Okręgowy przyjął, że - po uwzględnieniu spornego okresu - wnioskodawczyni spełniła warunek dotyczący stażu wymaganego przez art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.). Sąd pierwszej instancji ponadto uznał, że stosunek pracy wnioskodawczyni uległ rozwiązaniu z dniem 31 sierpnia 2007 r. z powodu likwidacji Szkoły Podstawowej w S., a więc w trybie określonym w art. 20 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela. Te okoliczności - zdaniem Sądu Okręgowego - świadczą o spełnieniu warunków uzyskania prawa do emerytury na podstawie art. 46 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z art. 88 Karty Nauczyciela.

Wyrokiem z dnia 1 lipca 2008 r. [...] Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu pierwszej instancji. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, poza sporem jest, że stosunek pracy łączący wnioskodawczynię ze Szkołą Podstawową w S. uległ rozwiązaniu w dniu 31 sierpnia 2007 r. na skutek likwidacji szkoły i dlatego ubezpieczona w dacie złożenia wniosku o emeryturę (12 października 2007 r.) spełniała warunek rozwiązania stosunku pracy przewidziany w art. 88 Karty Nauczyciela. Sąd Apelacyjny w pełni podzielił ustalenia Sądu Okręgowego co do tego, że w spornym okresie wnioskodawczyni stale i systematycznie pracowała co najmniej cztery godziny dziennie w gospodarstwie rolnym jej rodziców, stąd też dopuszczalne było zaliczenie tej pracy w zakresie niezbędnym do uzupełnienia okresu

zatrudnienia wymaganego do przyznania emerytury w oparciu o art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zdaniem Sądu odwoławczego, w kwestii ustalenia, że było możliwe łączenie przez wnioskodawczynię nauki w szkole z pracą w gospodarstwie rolnym, na pełne uznanie zasługują zarówno wyjaśnienia samej wnioskodawczynie, jak i zeznania świadków.

Wyrok Sądu Apelacyjnego organ rentowy zaskarżył w całości skargą kasacyjną, zarzucając naruszenie: 1) art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, „poprzez błędne przyjęcie polegające na uznaniu, że wnioskodawczynie spełnia wszystkie warunki do przyznania jej prawa do świadczenia emerytalnego - emerytury nauczycielskiej, tj. posiada wymagany 30-letni okres zatrudnienia, w tym 20-letni okres pracy nauczycielskiej oraz rozwiązała stosunek pracy na swój wniosek”, podczas gdy w dacie złożenia wniosku o emeryturę nie spełniała wszystkich warunków przewidzianych w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, skoro pozostawała w zatrudnieniu od 1 września 2007 r. oraz nie legitymowała się trzydziestoletnim stażem ubezpieczeniowym; 2) art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., przez oddalenie apelacji organu rentowego pomimo zaistnienia podstaw do jej uwzględnienia.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy wywiódł w szczególności, że określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela warunki legitymowania się trzydziestoletnim okresem zatrudnienia i dwudziestoletnim okresem pracy w szczególnym charakterze muszą być spełnione w dacie rozwiązania przez nauczyciela stosunku pracy. Zatem, aby możliwe było przejście na emeryturę, w pierwszym rzędzie muszą być spełnione oba warunki dotyczące stażu pracy, a następnie powinien zostać rozwiązany stosunek pracy. Zdaniem skarżącego, prawa do emerytury nie można przyznać ubezpieczonemu nauczycielowi, jeżeli w dacie złożenia wniosku o emeryturę nie był spełniony którykolwiek z tych warunków. Według organu rentowego, w przedmiotowej sprawie stosunek pracy nie został rozwiązany na wniosek nauczyciela, natomiast w dacie złożenia wniosku o emeryturę ubezpieczona pozostawała w zatrudnieniu, co sama przyznała przed Sądem Apelacyjnym, wyjaśniając, iż od 1 września 2007 r. otrzymała zatrudnienie „z litości”, ponieważ ma na utrzymaniu sześćcioro dzieci. Zdaniem organu rentowego, doliczenie wnioskodawczynie okresu pracy w gospodarstwie rolnym do stażu zatrudnienia było wadliwe skoro w spornym okresie ubezpieczona „pobierała naukę” w szkole średniej znajdującej się w miejscowości oddalonej o 49 kilometrów od miejsca zamieszkania. Stąd trudno zakładać, że wnioskodawczynie pracowała co najmniej cztery godziny dziennie w gospodarstwie

rolnym. Co najwyżej, ubezpieczona doraźnie pomagała rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa. Skarżący zarzucił Sądowi odwoławczemu pominięcie tego, że emerytura nauczycielska z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela przysługuje tylko temu nauczycielowi, który rozwiązał na swój wniosek stosunek pracy, a prawo do tej emerytury nauczyciel nabywa dopiero po rozwiązaniu stosunku pracy, stąd istotna jest data rozwiązania umowy o pracę. Ponieważ wnioskodawczyni nie legitymowała się trzydziestoletnim ogólnym stażem zatrudnienia i nie rozwiązała stosunku pracy na swój wniosek, to nie spełniła wszystkich przesłanek przyznania prawa do emerytury.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniosł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie odwołania oraz o zasądzenie od wnioskodawczyni kosztów zastępstwa procesowego, a dodatkowo w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej - na podstawie art. 415 k.p.c. - o „orzeczenie obowiązku zwrotu emerytury”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadny jest zarzut obrazy prawa procesowego (art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.), polegającej - według skarżącego - na oddaleniu przez Sąd drugiej instancji apelacji organu rentowego. Zgodnie z tym przepisem, sąd oddala odwołanie wówczas, gdy nie ma podstaw do jego uwzględnienia. Skoro Sąd odwoławczy (podobnie, jak Sąd Okręgowy) doszedł do przekonania, że odwołanie wnioskodawczyni od decyzji organu rentowego zasługiwało na uwzględnienie, bowiem ubezpieczona spełniła wszystkie warunki nabycia prawa do emerytury określone przez normy prawa materialnego, to postąpił zgodnie ze wskazanym przepisem i oddalił apelację organu rentowego od korzystnego dla wnioskodawczyni rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji.

Nietrafny jest także zarzut naruszenia art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela w zakresie, w którym skarżący zarzuca błędne uznanie, że wnioskodawczyni spełniła warunek przyznania jej emerytury nauczycielskiej polegający na posiadaniu wymaganego stażu ubezpieczeniowego. W tym przedmiocie skarżący w istocie kwestionuje ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego, że wnioskodawczyni w spornym okresie stale, przez co najmniej cztery godziny każdego dnia pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców. Dla oceny podniesionego w skardze zarzutu obrazy art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela w tym przedmiocie miarodajne jest ustalenie, zgodnie z którym w okresie od 24 lutego 1975 r. do 23 lipca 1977 r. wnioskodawczyni pra-

owała we wskazany sposób w gospodarstwie rolnym rodziców (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). To zaś pozwala na doliczenie okresu pracy rolniczej do stażu wymaganego dla nabycia przez wnioskodawczynię emerytury nauczycielskiej na zasadach przewidzianych w art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, bowiem przez okres zatrudnienia wymagany do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela rozumie się okresy składkowe i nieskładkowe oraz okresy pracy w gospodarstwie rolnym wymienione w art. 6, art. 7 i art. 10 ust. 1 tej ustawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2002 r., II UKN 337/01, OSNP 2004 nr 1, poz. 8). W konsekwencji nietrafny jest zarzut, że w dacie rozwiązania stosunku pracy i w dacie złożenia wniosku o emeryturę, wnioskodawczyni nie legitymowała się łącznym trzydziestoletnim stażem ubezpieczeniowym.

Zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym dwudziestu lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, mogą - po rozwiązaniu stosunku pracy na swój wniosek - przejść na emeryturę. Nie ma wątpliwości, że w stanie faktycznym sprawy nie doszło do rozwiązania stosunku pracy na wniosek ubezpieczonej. Jednakże, oceny prawnej stanu faktycznego sprawy należy dokonać na podstawie art. 88 ust. 1a Karty Nauczyciela, zgodnie z którym nauczyciele spełniający warunki co do stażu pracy (zarówno ogólnego, jak i w szczególnym charakterze) mogą przejść na emeryturę również w przypadku rozwiązania stosunku pracy lub jego wygaśnięcia w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 tej Karty. W myśl art. 20 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, dyrektor szkoły rozwiązuje z nauczycielem stosunek pracy w razie całkowitej likwidacji szkoły. Taka sytuacja miała miejsce w ustalonym przez Sądy stanie faktycznym sprawy. Nietrafne jest twierdzenie skarżącego, że rozwiązanie stosunku pracy, uprawniające do uzyskania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 i 1a Karty Nauczyciela musi zawsze nastąpić na wniosek nauczyciela. Wręcz odwrotnie, rozwiązanie stosunku pracy z nauczycielem w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela następuje bez wniosku nauczyciela, a z reguły wbrew jego woli. Decyzje o likwidacji szkoły i w konsekwencji o rozwiązaniu stosunku pracy z zatrudnionym w niej nauczycielem są niezależne od jego woli i podejmują je odpowiednie organy oraz pracodawca. Skoro nabycie prawa do emerytury na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela następuje według stanu istniejącego w dacie złożenia wniosku (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2000 r., II UKN 376/99, OSNAPiUS 2001 nr 14, poz. 467), to należy uznać, że do tej daty powinno nastąpić rozwiązanie stosunku pracy z nauczycielem

legitymującym się wymaganym stażem pracy. W przypadku rozwiązania stosunku pracy na podstawie art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela, rozwiązanie stosunku pracy nie musi jednak nastąpić „na wniosek” nauczyciela. Nie ma wątpliwości, że w dniu 12 października 2007 r. wnioskodawczyni spełniała te warunki, gdyż legitymowała się wymaganym stażem (ogólnym i kwalifikowanym), a stosunek pracy, w jakim pozostawała ze zlikwidowaną Szkołą Podstawową w S., został rozwiązany z dniem 31 sierpnia 2007 r.

Zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma wpływu na ocenę prawną okoliczności sprawy, to że wnioskodawczyni po ustaniu zatrudnienia w Szkole Podstawowej w S. w dniu 31 sierpnia 2007 r., następnego dnia (1 września 2007 r.) podjęła zatrudnienie w innej placówce oświatowej. Nie można bowiem wymagać od nauczyciela, z którym nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy, aby pozostawał bez pracy (w istocie bez środków utrzymania) do czasu zakończenia postępowania w przedmiocie przyznania prawa do emerytury. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy organ rentowy odmówił przyznania tego świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1999 r., II UKN 149/99, OSNAPIUS 2001 nr 2, poz. 46). W ocenie Sądu Najwyższego, w ogóle nie jest istotne, czy nauczyciel, z którym rozwiązano stosunek pracy na podstawie art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela, podjął następnie zatrudnienie (obojętne, czy w charakterze nauczyciela, czy inną pracę), czy też pozostawał bez pracy. Istotne jest, że do dnia rozwiązania stosunku pracy spełnił warunki dotyczące okresów zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze określone w art. 88 Karty Nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNP 2003 nr 16, poz. 390). Przepis art. 88 Karty Nauczyciela jest regulacją szczególną i dlatego musi być interpretowany ściśle. Wynika z jego treści, że uzyskanie prawa do emerytury zależy od posiadania statusu „nauczyciela” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2005 r., I UK 184/04, OSNP 2006 nr 1-2, poz. 22). Nie chodzi jednak o to, że ma być nauczycielem w chwili złożenia wniosku o emeryturę, gdyż oznaczałoby to, iż musi złożyć wniosek przed rozwiązaniem stosunku pracy. Z reguły wniosek jest składany po rozwiązaniu stosunku pracy, a więc w tym momencie ubezpieczony jest już byłym nauczycielem. Przy ocenie, czy spełniony jest warunek „posiadania statusu nauczyciela” należy oceniać stan rzeczy istniejący w dacie rozwiązania nauczycielskiego stosunku pracy, a więc czy w tym momencie są spełnione pozostałe przesłanki prawa do emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela. Inaczej mówiąc, podjęcie zatrudnienia po rozwiązaniu z nauczycielem stosunku pracy na podstawie art. 20 ust.

1 Karty Nauczyciela nie stanowi przeszkody do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 i 1a tej Karty (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 grudnia 2003 r., III AUa 1944/02, OSA 2005 nr 1, poz. 1). Z tego powodu, podjęcie przez ubezpieczoną pracy w innej szkole, po rozwiązaniu w dniu 31 sierpnia 2007 r. stosunku pracy nauczycielskiej, w czasie trwania którego zostały spełnione przesłanki nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela dotyczące stażu pracy, a także kontynuowanie tego nowego zatrudnienia w dacie złożenia wniosku o emeryturę nauczycielską, nie wyklucza nabycia prawa do tego świadczenia.

Z powyższych przyczyn, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną organu rentowego jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw (art. 398¹⁴ k.p.c.).

=====